

De bruuske openheid

Op initiatief van De Singel en naar aanleiding van *De Russen komen, trokken Belgische en Nederlandse theaterrecensenten naar de Sovjetunie. Pol Arias was één van hen en bracht een situatieschets mee.*

In Moskou alleen al bestaan op dit ogenblik zowat 25 officiële gezelschappen en meer dan 200 studiotheaters. Elke dag komt er een nieuw bij. Toch spreken alle theatermensen daar over de crisis in het Russische theater. Wellicht is het afscheid van het jarenlange academisme te vlug gebeurd, is de artistieke vrijheid te onverwacht gekomen. Weinig theaterkunstenaars waren daar op voorbereid. Dit is duidelijk een overgangperiode, daarom juist zo fascinerend.

Toch is niet alles nieuw wat nu gebeurt. Studiotheaters hebben er omzeggens altijd bestaan. Meteen nadat Stanislavski en Nemerovitsj-Dantsjenko in 1898 het Moskous Kunsttheater oprichtten (het MKhaT), gingen daar onmiddellijk kleine acteurskernen bij aanleunen, Studio's genoemd, verwijzend naar de begrippen school en studie. De afgestudeerden van de (nu nog belangrijke) school van het Kunsttheater speelden daar immers een grote rol bij. Heel vlug ging dat Kunsttheater, gevestigd in een prachtig Jugendstilgebouw dat nu net gerestaureerd is, een dwingende positie innemen. Tegen dat naturalistisch-psychologisch spel kwamen tegenpolen tot stand in de eerste jaren van de republiek. Denken we maar aan Meyerhold, Tairov en Vaktangov. Er ontstonden bovendien veel professionele gezelschappen, met meestal een eigen school. De meeste van die theaters werden vlug institu-

ten, daarin speelde de Stalin-terreur een voorbeeldige rol. Want op het eerste schrijverscongres in 1934 werd niet alleen het sociaal-realisme tot enige toegelaten stijl opgedrongen, maar bovendien werd de Stanislavskimethode tot dogma verklaard, het Kunsttheater tot stichtend voorbeeld. De uniformiteit van het Russische theater werd een feit. Of Stanislavski daarmee akkoord ging, mogen we betwijfelen. Hij kwam de laatste jaren zijn huis niet meer uit, hijzelf had vroeger al luid verkondigd dat theatermensen zich om de vijf jaar moesten herbronnen. Wie niet in de pas wou lopen, verdween. Nu eerst werd bekend gemaakt hoe mensen als Meyerhold na gruwelijke folteringen geëxecuteerd werden.

Een korte heropleving

Even kwam er met de Khroetsjov-dooi, midden jaren vijftig, wat verademing. Er mocht opnieuw geëxperimenteerd worden. Nieuwe gezelschappen werden opgericht zoals het Theater Sovremennik en het Taganka Theater van Yuri Ljubimov.

Er doken opnieuw studio's op, maar die functioneerden eerder op amateuristische basis. Maar met Brezjnev begon in '64 de fameuze stagnatieperiode. Met dit keer de terreur van de ambtenaren van het ministerie van cultuur. Opnieuw werd alles vastgelegd volgend 'plan'. Het aantal gezels-

schappen, de samenstelling ervan, het aantal produkties, het aantal creaties, de rolverdeling, de inkomsten, uitgaven. Zowat twaalf regels. Ondertussen bleef het Moskous Kunsttheater de gids met zijn 160 acteurs. Die tot voor enkele jaren volgehouden 'MKahTisatie' wordt nu een van de grote oorzaken van de huidige 'krisis' genoemd.

Alle theaters moesten de 'glavnit' passeren, de theateradministratie, een synoniem voor censuurcommissie. Eerst moest de theatertekst goedgekeurd worden, daarna de lijst van medewerkers, dan de affiche en tenslotte werd toelating tot opvoering gegeven. Tussen eerste en laatste stap konden soms vier jaar verlopen. Dikwijls gebeurde het dat een produktie na een generale repetitie gewoonweg afgevoerd moest worden. Dan kon men in beroep gaan, hiërarchisch. Eerst bij het Centraal Komitee, dan bij een lid van Politburo, tenslotte bij de partijsecretaris himself. Liefst per telefoon, dat liet minder sporen na.

Yoeri Ljubimov, directeur ondanks alles

Wie daar heerlijk kan over vertellen is de directeur van het Tagankatheater. In 1964 opgericht, al heel vlug een doorn in het oog van de autoriteiten, wel het lievelingstheater van de Moskouse bevolking. Hij slaagde erin een synthese te maken van de esthetische principes van Stanislavski en van Meyerhold. Het waren telkens zware gevechten om zijn projecten erdoor te krijgen. Gelukkig had hij af en toe onvermoede vrienden bij de bureaukraten. De overheid wist ook op tijd zijn gezelschap te gebruiken als alibi voor bezoekers uit het buitenland. Maar toen Ljubimov begin jaren '80 het werken zo goed als onmogelijk werd gemaakt, werden zijn voorstellingen des te vinniger. Op de koop toe had hij zijn beste vriend verloren, acteur en zanger Vladimir Vissotski. In 1982 stierf deze, 42 jaar oud, ondermijnd door drank, maar vooral door tegenkantingen. De avond van zijn dood stond zijn Hamlet nog op de affiche. Geen enkele van de toeschouwers vroeg zijn geld terug, maar bewaarde het (duur) betaalde ticket als een relikwie. De rouwstoet die aan het Tagankatheater vertrok was kilometers lang.

'Hondehart'
(Theater van de Jonge Toeschouwer)